

Refleksioner over selvobjektivering og -seksualisering

AF CÆCILIE VARSLEV-PEDERSEN

SLAGMARK #74
SIDER: 199-204

Den 28. april i år var der i *Deadline* på DR2 en diskussion om, hvorvidt loven omkring voldtægt bør ændres. Som kommentar til en sag om en gruppevoldtægt i Hørfølge bemærkede professor dr.jur. Eva Smith, at eftersom det kvindelige offer havde danset en såkaldt *lapdance* for sine gerningsmænd, var der ikke noget underligt i, at de antog, at hun var interesseret i sex. Smith tilføjede lidt senere i programmet, at mange voldtægtsanklager formentlig skyldes dårlig sex, som kvinder fortryder efter akten. I tv-programmet *Adgang med Abdel* med aktivist Emma Holten kunne vi også se, at mange danske unge piger og drenge mener, at det er kvinders egen skyld, hvis deres private nøgenbilleder bliver delt på internettet mod deres vilje. I sager om voldtægt, seksuelle overgreb, hævnporno og lignende krænkelser støder vi således ofte på denne tankegang, at det er det kvindelige (og af og til mandlige) offers egen skyld, at krænkelsen fandt sted, fordi hun fx har klædt sig udfordrende, danset suggestivt eller frivilligt ladet sig affotografere nøgen. Ræsonnementet er af typen: 'Hvis du ikke låser din dør, er det også din egen skyld, at du får indbrud.' Heldigvis bliver sådanne argumenter lige så ofte afvist: 'Det kan naturligvis aldrig være offerets skyld, at det bliver udsat for et overgreb.' (Sjovt nok søges dette argument ligeledes underbygget med en tyveri-analogi: Selvfølgelig kan det aldrig være offerets skyld, hvis det bliver berøvet.) Jeg er i dette indlæg ikke interesseret i, hvem der er *juridisk* ansvarlig i sager om overgreb. I stedet vil jeg gerne undersøge, hvordan mennesker, der ikke opfatter sig selv som kvindefjendske (såsom Eva Smith eller

almindelige danske gymnasieelever) kan komme frem til den konklusion, at offeret for et seksuelt overgreb er (med)ansvarlig, fordi hun har udvist aktiv seksuel adfærd. Min tese er, at en del af svaret på dette spørgsmål har at gøre med, hvad jeg har valgt at kalde 'selvobjektivering'. Vi taler ofte om samfundets – og mere specifikt mænds – objektivering eller genstandsliggørelse af kvinder, men kvinders selvobjektivering er der mindre fokus på. Dette er besynderligt, især fordi – som jeg her tentativt vil påstå – at kvinders egen selvobjektivering er en af grundene til, at samfundets genstandsliggørelse har virket, og virker, så effektivt. Selvobjektivering kan naturligvis tage utroligt mange former, og jeg vil derfor i første omgang fokusere på selvobjektivering i en seksuel kontekst, eller hvad vi kunne kalde selv-seksualisering. For at finde årsagen til synspunktet, at kvinder selv er skyld i overgreb, må vi begynde med at spørge, hvorfor kvinder i første omgang gør sig til seksuelle objekter for mænd (fx med en *lapdance* eller et nøgenbillede på Snapchat), og hvor vidt dette er et resultat af et frit valg? Dette spørgsmål om selvobjektivering er centralt for feminismen i dag, men bundes også i et filosofisk problem, som har optaget marginaliserede feministiske tænkere i det 20. århundrede.

Den radikalfeministiske forsker, advokat og aktivist Catherine MacKinnon (1982), der blandt andet er kendt for at udvikle den juridiske definition af sexchikane (*sexual harassment*), som i 1986 blev optaget i den amerikanske lovgivning, argumenterede i 1970'erne og 80'erne for, at kvinders identitet er helt igennem defineret af patriarkatet. Begrebet om det 'feminine' med alle dets konnotationer – sårbarhed, mildhed, passivitet, omsorgsfuldhed, føjelighed, narcissisme, barnlighed og masochisme – indlæres gennem pigers opdragelse. Det feminine opstilles som ideal for alle kvinder, som derfor opfattes som mindre kvindelige, hvis de ikke formår at leve op til idealet. MacKinnon mener, at hvis vi undersøger begrebet om det feminine nærmere, vil vi opdage, at det fundamentalt set er seksuelt defineret. Således dækker kvaliteten sårbarhed over seksuel tilgængelighed; passivitet konnoterer manglende modstand over for seksuelle tilnærmelser; og masochisme eller selvopofrelse signalerer accept af overgreb. Kvindens væren er derfor *per definition* umulig at adskille fra hendes undertrykkelse. En kvinde *er én*, der indbyder til overgreb. Det vil også sige, at der ikke kan findes en kvindelig seksualitet eller et kvindeligt begær, der ikke er fuldstændigt defineret af mænd eller maskulin magt. (Det burde være åbenlyst, at undertrykkelsen af kvinder er *systemisk* – den er et resultat af maskulin eller patriarkalsk magt, som ikke (nødvendigvis) har at gøre

med den *individuelle* mands psykologi – men det er tilsyneladende en af de sværeste pointer at få igennem i den populære feminismedebat i Danmark.) For at nævne et af MacKinnons mere kulørte eksempler, mener hun, at den eftertragtede, nærmest mytologiske, vaginale orgasme og vores overdrevne fokus på samleje er et eksempel på, at kvinden har tilpasset sig mandens seksualitet og ikke formår at adskille sit eget begær fra mandens begær. Hvorfor accepterer kvinder dette? MacKinnon kalder den primære proces, hvorigennem kvinder indordnes i det feminine skabelon eller stereotyp for *objektivering*. Processen fungerer næsten gnidningsfrit, fordi kvinden deltager i denne proces og *objektiverer sig selv*. Kvinder identificerer sig selv med den objektform eller den fantasi om det feminine, hun bliver gjort til i den patriarkalske kultur. Således kommer det nemt til at se ud, som om kvinder er frigjorte og realiserer deres egen seksualitet, når de danser *lapdances*, *snaphatter* nøgenbilleder, klæder sig sexet, giver uengældte blowjob og får lavet silikonebryster for at ligne pornostjerner; men i virkeligheden – sådan læser jeg MacKinnons argument – er de slaver af en patriarkalsk norm, fra hvilken de ikke kan skelne deres egen identitet. Dette er naturligvis ikke et konservativt argument. En tilbagevenden til de gamle patriarkalske idealer om jomfruelighed vil ikke føre nogle vegne. De er nøjagtig lige så undertrykkende. Pointen er, at begge veje ender blindt. For at vende tilbage til den problematik, jeg rejste i min introduktion, tror jeg derfor, at vi sommetider tænker, at det er kvinders egen skyld, at de oplever overgreb, fordi de objektiverer sig selv og herved *deltager* i det patriarkalske ideal. MacKinnons argument er, at dette er en fejlslutning: Kvinder kan ikke være skyld i overgreb, for de handler ikke frit. De har ikke andre muligheder end at seksualisere sig selv på denne måde, fordi de er identiske, eller næsten identiske, med den patriarkalske norm.

Imidlertid vil jeg mene, at MacKinnons position er en form for performativ selvmodsigelse. På den ene side må vi formode, at hvis kvinden udelukkende er defineret som sexobjekt og uundgåeligt accepterer denne definition, er mulighedsbetingelserne for kritik af kvindeundertrykkelse meget svære at få øje på. På den anden side har MacKinnon selv haft ubestridelig succes som feministisk aktivist. Dette er bevis på, at kritik ikke er umulig, blot fordi den har trange kår. Det vigtigste filosofiske problem, vi kan tage med fra MacKinnon, er derfor spørgsmålet om, hvordan vi skal forstå spændingsfeltet mellem patriarkatets objektivering af kvinden og hendes egen selvobjektivering.

Her vil det være fordelagtigt at kigge på Simone de Beauvoirs *Det andet køn*, der

er blevet genoptaget i den nutidige debat om selvobjektivering (se fx Bauer, 2015). Dette hovedværk er en form for *fænomenologi* over kvinders objektivering og selvobjektivering. 'Objektivering' og 'selvobjektivering' er hos Beauvoir ikke kun rent seksuelle kategorier, som de er det hos MacKinnon, men må forstås i en bredere eksistentiel betydning. *Alle mennesker* lever en tvetydig eksistens mellem aktiv, spontan subjektivitet og passiv, stivnet genstandslighed, men i patriarkalske samfund er denne distinktion kønnet. Således associeres det maskuline med subjektivitet, og det kvindelige med 'det andet' (det ikke-mandlige) eller det genstandsagtige. Beauvoirs hovedtese kan minde om MacKinnons: Kvinder bliver gjort til objekter af et subjekt (mænd), men identificerer sig samtidigt med denne genstandsiggørelse. Men Beauvoir er mindre pessimistisk. Forskellen udspringer af, at Beauvoir tager udgangspunkt i en beskrivelse af kvinders egen erfaring. Kritik af undertrykkelse er mulig, fordi der af og til opstår en *modsætning* mellem, hvad Beauvoir kalder 'myten om det feminine' og kvinders selverfaring (her er Beauvoir dybt influeret af Hegel). Fordi det således er muligt for kvinden at opleve, at hun ikke er fuldstændig identisk med normen om femininitet eller kvindelighed, men har en vis distance til den, er en transformation mulig. Jeg er enig med Nancy Bauer (2015) i, at Beauvoir afviser Jean-Paul Sartres begreb om 'ond tro' (*mauvaise foi*), dvs. idéen om, at vi altid og uundgåeligt er i gang med projekter, der tillader os at flygte fra vores frihed (og dermed ansvar) i en uendelig spiral af selvbedrag – på trods af, at hun af og til anvender termen i *Det andet køn*. For Beauvoir er frigørelsen derimod mulig.

I litteraturen er Beauvoir – ironisk nok, vil nogle måske mene – blevet anklaget for at beskyldte kvinder for deres egen undertrykkelse. Altså anklages Beauvoir for at være tilhænger af en variant af den position, at kvinder selv er skyld i overgreb, som jeg beskrev ovenfor. Vi må derfor spørge: Kunne det være tilfældet, at muligheden for kritik af kvindeundertrykkelsen er bundet op med kvinders ansvar for deres egen situation? Med andre ord, hvis kvinden *ikke* er helt igennem identisk med en patriarkalsk norm, som Beauvoir ifølge min læsning hævder, er hun så dermed medskyldig i sin undertrykkelse for så vidt, hun vælger at identificere sig med normen? Dette vil være en meget ensidig læsning af Beauvoir. Et overgreb er aldrig offerets skyld – dette må anses for én af feminismens grundsætninger. Men set i en bredere kontekst, må vi også forstå, hvorfor selvobjektiveringen er en konstant fristelse. Beauvoir sammenligner ofte det patriarkalske samfund med et kastesamfund, hvor kvinder udgør en lavere kaste end mænd. For medlemmer af en sådan

lavere kaste, kan der være privilegier forbundet med at associere sig med den højeste kaste på trods af, at det foregår på den højere kastes præmisser. På samme måde nyder succesfulde kvinder i et patriarkalsk samfund privilegier, og de vil derfor ikke nødvendigvis give køb på deres selvobjektivering, selvom de forbliver undertrykte. Således bliver kvinder – især unge kvinder – i vores samfund belønnet for at være smukke, hotte, villige, liderlige osv. At være objekt for en mands eller drengs begær er selvfølgelig noget, som kvinder nyder. Og det *ligner* magt og selvrealisering til forveksling, men Beauvoir viser os, at denne frigørelse er et fatamorgana, fordi kvinden forbliver objekt. Beauvoir mener i det hele taget, at den moderne 'selvstændige' (karriere)kvindes seksuelle og professionelle vej til frigørelse er brolagt med faldgruber, fordi hun vakler mellem sin identitet som selvsikkert subjekt og domineret objekt. (I tråd med vores neoliberale tidsånd er det desværre denne karrierekvinde, der i den gængse ligestillingsdebat i Danmark opfattes som et frigørelsens paradigme. Dette er på trods af, at hendes succes ofte involverer en udnyttelse af andre kvinder til at udføre de opgaver, hun ikke længere har tid til: au pairs fra tredjeverdenslande, der lever af lommepege, lavtlønnede kvindelige børnehavepædagoger og bedstemødre.) Beauvoir siger derfor helt klart, at *emancipation ikke kan ske på et individuelt plan*, og hun forventer, at kvindefrigørelsen vil være afhængig af en socialistisk revolution – som i dag ser ud til at have umådeligt lange udsigter.

Alligevel mener jeg, at MacKinnon og Beauvoir kan belyse den problematik, jeg indledningsvis beskrev. De giver en forklaring på, hvorfor vi ofte opfatter kvinden som én, der indbyder til overgreb, men også hvorfor det ikke uden videre er muligt for kvinden at bryde ud af denne sårbare identitet. Jeg mener naturligvis ikke, at løsningen på dette problem er, at kvinder skal opgive at have en seksualitet, blot fordi den for manges vedkommende er patriarkalsk. Dette er nu engang sådan, vi har lært at nyde – i den grad vi nyder. Jeg påstår heller ikke på nogen måde, at der findes et særlig kvindeligt begær, som er blevet undertrykt, og som under de rette betingelser kan udtrykkes og realiseres. I stedet mener jeg, at nye, ikke-undertrykkende seksuelle værdier bør formes, selvom vi måske ikke på nuværende tidspunkt har fantasi til at forestille os, hvordan de ser ud. Dette er én af de afgørende udfordringer for feminismen i dag. Før dette sker, vil vi ikke komme misforståelsen, at kvinder selv er ansvarlige for overgreb, til livs, og vi vil sidde fast i spørgsmålet om hvis 'skyld' overgrebet eller undertrykkelsen er i stedet for at forebygge dem.

LITTERATUR

- Bauer, N. (2015). *How to Do Things with Pornography*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- de Beauvoir, S. (1999). *Det andet køn*. København: Tiderne Skifter.
- MacKinnon, C. (1982). Feminism, Marxism, Method, and the State: An Agenda for a Theory. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 7(3), 515-544.